

Kudrevičius a ostatní proti Litvě, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 10. 2015

Stěžovatel: Kudrevičius a ostatní

Žalovaný stát: Litva

Číslo stížnosti: 37553/05

Datum: 15.10.2015

Článek Úmluvy: čl. 11
čl. 7

Rozhodovací formace: Velký senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: nezbytný v demokratické společnosti/přiměřenost/rovnováha mezi dotčenými zájmy, ochrana práv a svobod jiných, ochrana veřejného pořádku, proporcionalita, svoboda shromažďování

Český právní řád: čl. 19 Listiny základních práv a svobod
zákon č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím

§ 13 a § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem

§ 149 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník; § 329 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
§ 51–59 zákona č. 237/2008 Sb., o Policii České republiky

Významnost: 1

Pozn.: Ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 2/2014 byl publikován překlad senátního rozsudku ze dne 26. listopadu 2013, ve kterém senát druhé sekce dospěl k závěru, že došlo k porušení čl. 11 Úmluvy.

Přiměřenost zásahu do práva na svobodu pokojného shromažďování

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí se zabývá otázkou, zda je v souladu s Úmluvou udělení trestněprávních sankcí organizátorům a účastníkům původně povolené demonstrace zemědělců, která se později změnila v nepovolené blokády dálnic. Velký senát zkoumal, zda udělením sankcí vůbec došlo k zásahu do práva na svobodu pokojného shromažďování, zda byl tento zásah „stanoven zákonem“ (v souladu se zákonem), zda sledoval legitimní cíl a zda byl „nezbytný v demokratické společnosti pro dosažení tohoto cíle“. Dospěl (oproti senátu druhé sekce) k závěru, že jsou splněny všechny uvedené podmínky, a že se tedy jednalo o zásah, který je v souladu s čl. 11 odst. 2 Úmluvy.

Ačkoliv žádná skutková podstata trestného činu uvedená v českém trestním zákoníku necílí přímo na nežádoucí jednání organizátorů nebo účastníků demonstrace, mohlo by i podle českého práva dojít k udělení trestněprávní sankce za jednání při shromáždění, pokud by toto jednání naplnilo skutkovou podstatu některého trestného činu. Předkládaný rozsudek poskytuje vodítko k posouzení, zda je

aplikace trestních norem na účastníky shromáždění podle Úmluvy přípustná, a kromě toho obecně rekapituluje a shrnuje podmínky, za kterých může stát do svobody shromažďování zasáhnout, a odkazuje na příslušnou starší judikaturu.

(JUDr. Pavel Simon)

SKUTKOVÝ STAV

Dne 15. dubna 2003 demonstrovala skupina zemědělců před litevským parlamentem kvůli poklesu velkoobchodních cen zemědělských produktů a nedostatečným dotacím na výrobu těchto produktů. Požadovali po státu, aby v uvedené záležitosti jednal.

Dne 16. května 2003 se sešla Zemědělská komora, organizace založená za účelem reprezentování zájmů zemědělců, aby projednala možná řešení problému. Mezi opatření, která měla být učiněna, pokud nebudou přijaty žádné změny v právní úpravě, patřilo podání žalob ke správním soudům. Do té doby měly na problémy v zemědělství upozornit demonstrace na třech různých místech blízko hlavních dálnic, o jejichž uspořádání bylo rozhodnuto.

Dne 22. dubna 2003 přijal Parlament nařízení o posílení konkurenceschopnosti zemědělství, kterým zvýšil dotace pro zemědělství. Podle stěžovatelů nebylo toto nařízení vládou realizováno.

V květnu 2003 vydala obec Kalvarija povolení k uspořádání pokojných shromáždění ve městě Kalvarija „blízko tržiště“, a to 13.-16. května 2003 a 19.-20. května 2003 od 8.00 do 11.00 hod. a 17. května 2003 od 8.00 do 15.00 hod. Organizátoři byli upozorněni na možnou odpovědnost podle zákona o správních přestupcích a podle trestního zákoníku, včetně odpovědnosti podle čl. 283 trestního zákoníku. Podle vlády byla stejná povolení, doplněná stejným upozorněním, vydána na 21.-23., 26.-30. a 24. května 2003.

Dne 8. května 2003 vydala obec Pasvalys povolení k uspořádání demonstrace „na parkovišti na 63. kilometru dálnice Via Baltica a vedle dálnice“. Zemědělci byli taktéž oprávněni na deset dní od 15. do 25. května 2003 přivést zemědělské stroje. Organizátoři shromáždění byli informováni o možné odpovědnosti podle zákona o správních přestupcích a podle trestního zákoníku, včetně odpovědnosti podle čl. 283 trestního zákoníku.

Dne 19. května 2003 vydala obec Klaipeda povolení k uspořádání shromáždění v „oblasti ve vesnici Divupiai vedle dálnice Vilnius-Klaipeda, nikoliv však blíže než 25 metrů od dálnice“ od 11.00 do 23.00 hod. 19.-25. května 2003. V povolení bylo uvedeno, že opravňuje k uspořádání pokojného shromáždění v souladu s ustanoveními obsaženými, mimo jiné, v Ústavě a v zákoně o shromažďování. Bylo v něm rovněž uvedeno, že organizátoři a účastníci musí dodržovat zákony a že se musí řídit příkazy státních orgánů a policie; pokud tak neučiní, může jim vzniknout správní nebo trestní odpovědnost. Druhý stěžovatel, B. M., který byl označen jako jeden z organizátorů shromáždění, podepsal potvrzení o tom, že mu bylo povolení oznámeno.

Policie v Klaipedě obdržela informace o možném záměru demonstrantů překročit limity stanovené v povolení. B. M. byl proto telefonicky kontaktován a byla s ním učiněna schůzka, jejímž účelem bylo zabránit nezákonnostem během demonstrací.

Demonstrace začaly 19. května 2003. Zemědělci se shromáždili v určených oblastech.

Dne 21. května 2003 zemědělci zablokovali silnice u vesnice Dirvupiai, dálnici Vilnius-Klaipeda, šedesátý třetí kilometr dálnice Panevėžys-Pasvalys-Rigaa a devadesátý čtvrtý kilometr dálnice Kaunas-Marijampole-Suvalkai.

Vláda zdůraznila, že policie nedostala předem žádné oficiální oznámení o úmyslu demonstrantů zablokovat tři hlavní silnice v zemi. Popsala chování zemědělců a stěžovatelů během demonstrací následovně:

21. a) Dne 21. května 2003 kolem poledne se skupina asi pěti set lidí přemístila na dálnici Vilnius-Klaipeda a zůstala tam stát, čímž zastavila dopravu.
22. b) Ve stejný čas se skupina asi 250 lidí přesunula na dálnici Panevežys-Pasvalys-Riga a zůstala tam stát, čímž zastavila dopravu. Tato blokáda pokračovala do poledne 23. května 2003. První stěžovatel nabádal demonstranty, aby se přesunuli z parkoviště na dálnici.
23. c) Dne 21. května v 11.50 hod. se skupina 1 500 lidí přesunula na dálnici Kaunas-Marijampole-Suvalkai a zůstala tam stát, čímž zastavila dopravu. K tomu ve stejný den mezi 15.00 a 15.30 hod. přivezli třetí, čtvrtý a pátý stěžovatel na dálnici traktory a nechali je tam stát. Tato blokáda pokračovala do 16.00 hod. dne 22. května 2003.

Dne 22. května 2003 pokračovali zemědělci ve vyjednávání s vládou. Dalšího dne, po úspěšných výsledcích vyjednávání, přestali zemědělci silnice blokovat.

Strany se neshodly na rozsahu, v jakém byla demonstracemi zemědělců narušena doprava (odst. 23-32).

Podle stěžovatelů policie věděla, že může dojít k blokádám, a připravila alternativní trasy v blízkosti míst, kde se konaly demonstrace, aby blokády nenarušovaly tok zboží. Ten byl ve dnech, kdy probíhala demonstrace, „ještě lepší než obvykle“, což může být prokázáno „daty z míst, kde se blokády konaly“ (odst. 24).

Vláda uvedla, že se jednalo o hlavní silnice spojující největší města v zemi nebo užívané ke vstupu do země a k jejímu opuštění. Vláda dále tvrdila, že se na těchto silnicích tvořily dlouhé fronty nákladních vozů i osobních automobilů. V květnu a září 2003 informovaly čtyři logistické společnosti vládu, že v důsledku blokád silnic během demonstrací zemědělců utrpěly materiální újmu ve výši 25 245 LTL (asi 7 300 €) (odst. 25-32).

Bylo zahájeno vyšetřování stěžovatelů a řady dalších osob pro podezření, že se dopustili výtržnictví. V červenci 2003 bylo čtyřem z pěti stěžovatelů nařízeno, aby neopouštěli svá bydliště. Uvedené opatření trvalo do října 2003. Dne 4. prosince byla soudu předána obžaloba. Stěžovatelé B. M. a A. K. byli obviněni z podněcování k výtržnictví podle čl. 283 odst. 1 trestního zákona. Stěžovatelé V. M., K. M. a A. P. byli podle stejného ustanovení obviněni z vážného narušení veřejného pořádku během výtržnictví. Dne 29. září 2004 shledal okresní soud v Kaunas stěžovatele vinnými podněcováním k výtržnictví nebo podílením se na výtržnictví podle § 283 odst. 1 trestního zákoníku. Soud dospěl (na základě videonahrávek události, listinných důkazů a svědectví jednoho svědka) k závěru, že stěžovatel B. M. organizoval shromáždění s cílem vážně porušit veřejný pořádek. Okresní soud uvedl, že B. M. koordinoval jednání zemědělců, a v důsledku toho asi 500 lidí zablokovalo ve dnech 21.-23. května dálnici Vilnius-Klaipeda. Soud nesouhlasil s argumentem, že B. M. a ostatní zemědělci jednali z nutnosti a že blokády byly jejich jedinou možností, jak přilákat pozornost vlády. Podle soudu měli zemědělci alternativu, a to podání správních žalob. Soud dále uzavřel, že rovněž A. K. organizoval shromáždění s cílem vážně narušit veřejný pořádek. Během blokád 21. a 22. května 2003 podle soudu koordinoval jednání lidí, dával jim příkazy a určoval, která vozidla mají být propuštěna skrze blokádu, podněcoval zemědělce, aby na dálnici zůstali a nepřesouvali se pryč, a jménem zemědělců vyjednával mobilním telefonem se státními orgány. Soud rovněž shledal, že A. K. organizací blokády způsobil škodu třem dopravním společnostem. Jedna z těchto společností vznesla během řízení nárok na úhradu LTL 1 100 (asi 290 €) a soud jí tuto částku přiznal. Zbylí tři stěžovatelé byli shledáni vinnými vážným porušením veřejného pořádku během výtržnictví. Soud shledal, že na místo jedné z blokád přivezli traktory a odmítli poslechnout příkazy policie, aby traktory na dálnici neparkovali.

Všech pět stěžovatelů bylo podmíněně odsouzeno k šedesátidennímu trestu odnětí svobody s odložením jeho výkonu na dobu jednoho roku. Stěžovatelům bylo zároveň uloženo, že se po dobu jednoho roku nesmí vzdálit z místa svého bydliště na více než sedm dní bez předchozího souhlasu úřadů (odst. 33–48).

Odvolací soud rozsudek okresního soudu potvrdil. Ačkoli poznamenal, že článek 10 Úmluvy garantuje stěžovatelům právo na svobodu projevu, toto právo podle něj není bez omezení, pokud jde o ochranu pořádku a předcházení trestné činnosti. Chování stěžovatelů není možné vnímat jako zákonné vyjádření jejich názoru, protože porušovali veřejný pořádek jednáním, s nímž je spojena trestní odpovědnost (odst. 49–54).

Dne 4. října 2005 rozšířený senát sedmi soudců Nejvyššího soudu zamítl dovolání stěžovatelů, neboť soudy nižších stupňů správně kvalifikovaly jednání stěžovatelů jako trestné činy. Stěžovatelé byli odsouzeni na základě účinného zákona a v souladu s ním jim byly uloženy tresty. Jejich odsouzení proto nebylo v rozporu s čl. 7 odst. 1 Úmluvy. Podle Nejvyššího soudu nebyli stěžovatelé odsouzeni za vyjádření svých názorů, které je chráněno čl. 10 odst. 1 Úmluvy, ale za jednání závažně narušující veřejný pořádek (odst. 55–60).

Rozhodnutími soudů z října a listopadu 2005 bylo vysloveno, že se stěžovatelé osvědčili.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

1. K tvrzenému porušení čl. 10 a 11 Úmluvy
2. Stěžovatelé tvrdili, že jejich odsouzení trestními soudy nezákonně zasáhlo do jejich práv na svobodu projevu a svobodu pokojného shromažďování, chráněných čl. 10 a 11 Úmluvy, které v relevantních částech znějí takto:

Čl. 10

„1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice...

2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.“

Čl. 11

„1. Každý má právo na svobodu pokojného shromažďování...

2. Na výkon těchto práv nemohou být uvalena žádná omezení kromě těch, která stanoví zákon a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných...”
3. Soud konstatuje, že se stěžovatelé ve vztahu ke stejným faktům dovolávají dvou samostatných ustanovení Úmluvy, čl. 10 a 11. Podle názoru Soudu je vzhledem k okolnostem projednávané věci čl. 10 třeba posuzovat jako *lex generalis* ve vztahu k čl. 11, který je *lex specialis* (viz Ezelin proti Francii, ze dne 26. dubna 1991, § 35, série A č. 202). Podle stížnosti byli stěžovatelé odsouzeni za organizaci pokojného shromáždění. Soud proto shledal, že stížnost má být posouzena podle čl. 11 (viz Schwabe a M. B. proti Německu, č. 8080/08 a 8577/08, §

101ECHR 2011-VI, a mutatis mutandis, Galstyan proti Arménii, č. 26986/03, ze dne 15. listopadu 2007, § 95-96; a Primov a ostatní proti Rusku, č. 17391/06, ze dne 12. června 2014, § 91).

Posouzení, zda došlo k zásahu do výkonu práva na svobodu pokojného shromažďování

91. Soud musí nejprve posoudit, jestli skutkové okolnosti projednávané věci spadají do působnosti čl. 11 Úmluvy...
92. Článek 11 Úmluvy chrání pouze právo na „pokojné shromáždění“, což je pojem, který se nevztahuje na demonstraci, jejíž organizátoři a účastníci mají násilné záměry (viz Stankov a Spojená makedonská Organizace Ilinden proti Bulharsku, č. 29221/95 a 29225/95, § 77, ESLP 2001-IX). Záruky obsažené v čl. 11 se proto vztahují na všechna shromáždění s výjimkou těch, kde organizátoři a účastníci mají v úmyslu vyvolat násilí nebo jinak narušit základy demokratické společnosti (viz Sergey Kuznetsov proti Rusku, č. 10877/04, ze dne 23. října 2008, § 45; Alekseyev proti Rusku, č. 4916/07, 25924/08 a 14599/09, ze dne 21. října 2010, § 80; Fáber proti Maďarsku, č. 40721/08, ze dne 24. července 2012, § 41; Gun a ostatní proti Turecku, č. 8029/07, ze dne 18. června 2013, § 49; a Taranenko proti Rusku, č. 19554/05, ze dne 15. května 2014, § 66).
93. V této souvislosti není bez zajímavosti připomenout, že jedinec nepřestane požívat právo na svobodu pokojného shromažďování v důsledku sporadického násilí nebo jiné trestné činnosti spáchané ostatními v průběhu demonstrace, pokud záměry a chování daného jedince zůstanou pokojné (viz Ziliberg proti Moldávii, č. 61821/00, rozhodnutí ze dne 4. května 2004) ...
94. Obvinění žalobců nebylo založeno na jejich účasti na násilí nebo na jejich podněcování k násilí, ale na porušení veřejného pořádku způsobeném silničními blokádami. Soud dále uvádí, že v projednávaném případě narušení provozu nelze považovat za vedlejší efekt veřejného shromáždění, ale spíše za výsledek úmyslného jednání zemědělců, kteří si přáli obrátit pozornost k problémům v zemědělství a donutit vládu, aby přijala jejich požadavky... Podle názoru Soudu fyzické jednání, kterým je úmyslně bráněno dopravě a běžnému provozu za účelem vážně narušit aktivity ostatních, ačkoliv není neobvyklým jevem vyskytujícím se v souvislosti s výkonem svobody shromažďování v moderních společnostech, není součástí práva na svobodu shromažďování, chráněného čl. 11 Úmluvy (viz Barraco proti Francii, č. 31684/05, ze dne 5. března 2009, § 39; ... Lucas proti Spojenému království, č. 39013/02, rozhodnutí ze dne 18. března 2003; ... Steel a ostatní proti Spojenému království, ze dne 23. září 1998, § 92, 1998-VII; ... a Drieman a ostatní proti Norsku, č. 33678/96, rozhodnutí ze dne 4. května 2000, ...). Uvedené se promítne do posouzení „nutnosti“ zásahu, jež má být provedeno podle druhého odstavce čl. 11.
95. Soud se nicméně nedomnívá, že by napadané jednání na demonstracích, za které byli stěžovatelé učiněni odpovědnými, bylo takové povahy a intenzity, že by jejich účast na demonstracích vyjmul z rámce ochrany jejich svobody pokojného shromažďování podle čl. 11 Úmluvy. Soud rovněž poznamenává, že odvolací soud v Kaunas připustil, že stěžovatelé požívali právo svobody projevu podle čl. 10 Úmluvy ..., a usuzuje, že nic nenasvědčuje tomu, že by stěžovatelé narušovali základy demokratické společnosti.
96. Výše uvedené je pro Soud dostačující k tomu, aby uzavřel, že stěžovatelé jsou oprávněni dovolávat se záruk čl. 11 Úmluvy, a že čl. 11 Úmluvy je proto na posuzovaný případ aplikovatelný.
97. Soud dále posuzoval, zda bylo do práva stěžovatelů na svobodu shromažďování zasazeno. Opakuje, že zásahem do uvedeného práva nemusí být úplný zákaz shromažďování, legální nebo faktický, ale že zásah může spočívat i v jiných opatřeních přijatých státními orgány. Pojem „omezení“, použitý v čl. 11 odst. 2, musí být vykládán tak, že zahrnuje opatření přijatá před nebo během shromáždění, stejně tak jako sankce přijaté po něm (viz Ezelin proti Francii, ze dne 26. dubna 1991, § 39, série A č. 202; Kasparov a ostatní proti Rusku, č. 21613/07, ze dne

3. října 2013, § 84; Primov a ostatní proti Rusku, č. 17391/06, ze dne 12. června 2014, § 93; a Nemtsov proti Rusku, č. 1774/11, ze dne 31. července 2014, § 73). ...

98. Soud uvádí, že v posuzovaném případě bylo stěžovatelům povoleno bez překážek vykonávat jejich svobodu pokojného shromažďování, a to nejen na povolených místech, ale také když se demonstrace nad rámec uděleného povolení přesunuly na dálnice. Shromáždění nebyla rozehnána policií, ani když demonstranti přikročili k blokádám silnic. Stěžovatelé však byli následně kvůli své roli při organizování a vykonávání blokád odsouzeni. Jak již bylo výše uvedeno, jejich chování, ačkoliv bylo odsouzeníhodné, nebylo shledáno násilným. Soud je proto připraven připustit, že odsouzení stěžovatelů za jejich účast na předmětných demonstracích bylo zásahem do jejich práva na svobodu pokojného shromažďování. V této souvislosti stojí za zmínku, že před velkým senátem vláda existenci zásahu ani nezpochybňovala (viz odst. 89).
99. Aby takový zásah do práva na svobodu pokojného shromažďování nebyl porušením čl. 11 Úmluvy, musí být „stanoven zákonem“ („prescribed by law“), sledovat jeden nebo více legitimních cílů podle čl. 11 odst. 2 a musí být „nezbytný v demokratické společnosti pro dosažení tohoto cíle nebo cílů“ (viz, mimo mnoha jiných, Vyerentsov proti Ukrajině, č. 20372/11, ze dne 11. dubna 2013, § 51; a Nemtsov, citováno výše, § 72).

Posouzení, zda šlo o zásah stanovený zákonem

108. Soud upozorňuje na svou judikaturu, podle které výrazy „stanoven zákonem“ a „v souladu se zákonem“ v čl. 8 až 11 Úmluvy vyžadují, nejen aby posuzovaný zásah měl právní oporu ve vnitrostátním právu, ale také odkazují na kvalitu tohoto práva, které musí být dotčené osobě přístupné a musí být pro ni předvídatelné co do svých účinků [viz, kromě jiných, Rotaru proti Rumunsku (velký senát), č. 28341/95, § 52, ESLP 2000-V; VGT Verein gegen Tierfabriken proti Švýcarsku, č. 24699/94, § 52, ESLP 2001-VI; Gawęda proti Polsku, č. 26229/95, § 39, ESLP 2002-II; Maestri proti Itálii (velký senát), č. 39748/98, § 30, ESLP 2004-I; Vyerentsov, citováno výše, § 52; Gorzelik a další proti Polsku (velký senát), č. 44158/98, § 64–65, ECHR 2004-I; a Sindicatul „Păstorul cel Bun“ proti Rumunsku (velký senát), č. 2330/09, § 153, ESLP 2013 (výběr)].
109. V projednávané věci mělo odsouzení stěžovatelů právní základ v litevském právu, konkrétně v čl. 283 odst. 1 trestního zákoníku, který stanovuje tresty za trestný čin výtržnictví (viz odst. 62). Vzhledem k tomu, že trestní zákoník byl veřejnosti přístupný, zbývá ověřit, jestli byla aplikace uvedeného ustanovení předvídatelná.
110. Článek 283 odst. 1 trestního zákoníku stanovuje, že „osobě, která zorganizuje nebo vyvolá shromáždění lidí ke spáchání veřejných projevů násilí, poškození majetku nebo jinému vážnému porušení veřejného pořádku, nebo osobě, která během výtržnictví spáchá násilné akty, poškodí majetek nebo jinak vážně poruší veřejný pořádek“, bude uložen trest odnětí svobody až na pět let. Vnitrostátní orgány neobvinily stěžovatele z páchání násilí nebo poškozování majetku. Tvrdily ale, že stěžovatelé „jiným způsobem vážně porušili veřejný pořádek“. (...)
111. Soud uvádí, že pojem „porušení veřejného pořádku“ použitý v čl. 283 odst. 1 trestního zákoníku je ze své podstaty do určité míry vágní. Nicméně vzhledem k tomu, že obvyklý běh života může být narušen neomezeným množstvím způsobů, bylo by nerealistické očekávat, že vnitrostátní zákonodárce učiní vyčerpávající výčet nezákonných způsobů, kterými lze veřejný pořádek narušit. Soud proto uzavřel, že způsob, jakým je čl. 283 odst. 1 trestního zákoníku formulován, splňuje kvalitativní požadavky vyplývající z jeho judikatury.
112. Navíc je Soud toho názoru, že výklad uvedeného ustanovení provedený vnitrostátními soudy v posuzovaném případě nebyl ani svévolný, ani nepředvídatelný a že stěžovatelé mohli předvídat, do míry odůvodněné vzhledem k okolnostem, že jejich jednání, které je výše popsáno, jehož součástí byly dlouhotrvající blokády dálnic s následným narušením běžného života, dopravy a hospodářské činnosti, může být posouzeno jako „vážné narušení veřejného pořádku“,

odůvodňující aplikaci čl. 283 odst. 1 trestního zákoníku.

113. Za těchto okolností mělo být stěžovatelům jasné, že neuposlechnutí policejních příkazů by mohlo mít za následek vznik jejich trestněprávní odpovědnosti.
114. Nadto Soud rovněž poznamenává, že povolení k uspořádání pokojných shromáždění obsahovala varování ohledně možné odpovědnosti pořadatelů podle zákona o správních přestupcích a podle trestního zákoníku, včetně čl. 283 trestního zákoníku (odst. 15–17). Je rovněž nutno poznamenat, že policie demonstranty výslovně vyzvala, aby blokády ukončili.
115. S ohledem na výše uvedené dospěl Soud k závěru, že zásah, který je předmětem stížnosti, byl „stanoven zákonem“ ve smyslu čl. 11 odst. 2 Úmluvy.

Posouzení, zda zásah sledoval legitimní cíl a byl „nezbytný v demokratické společnosti“

138. V (předchozím) senátním rozsudku v posuzovaném případě Senát shledal (srov. odst. 79–84 senátního rozsudku), že i kdyby bylo zjištěno, že předmětný zásah sledoval legitimní cíle „prevence narušení veřejného pořádku“ a „ochrany práv a svobod jiných“, nebyl přiměřený, a to z následujících důvodů:
139. a) Zemědělcům bylo uděleno povolení k uspořádání pokojného shromáždění, a přestože byla na hlavních silnicích způsobena zásadní omezení dopravy, jakákoliv demonstrace na veřejném prostranství nevyhnutelně způsobuje určitou míru narušení obvyklého chodu života; státní orgány měly v tomto směru být tolerantní.

(b) Pouze jedna dopravní společnost se se zemědělci soudila o náhradu škody a na jedné silnici demonstrující nechali některá vozidla projet, včetně nákladních vozidel.

(c) Během demonstrace pokračovala jednání mezi zemědělci a vládou, demonstranti ukázali flexibilitu a ochotu spolupracovat s ostatními uživateli cest a prvek násilí „zjevně chyběl“.

(d) Litevské soudy případ posuzovaly v kontextu „výtržnictví“, a nebyly proto schopné řádně zvážit otázku přiměřenosti.

(e) Jiný zemědělec (A. D.), který narušil dopravu při stejných demonstracích, byl obviněn pouze ze správního (dopravního) deliktu a potrestán pokutou asi 12 €.

139. Ve světle výše uvedeného Senát shledal, že došlo k porušení čl. 11 Úmluvy.
140. Soud zastává názor, že odsouzení stěžovatelů sledovalo legitimní cíle „prevence narušení veřejného pořádku“ ... a „ochrany práv a svobod jiných“ (zejména práva pohybovat se svobodně a bez omezení po veřejných komunikacích, ...).
141. Zbývá posoudit, zda byl předmětný zásah k dosažení uvedených cílů „nezbytný v demokratické společnosti“.
142. Princip přiměřenosti vyžaduje, aby byla dosažena rovnováha mezi požadavky vyjmenovanými v čl. 11 odst. 2 na jedné straně a požadavky na svobodné vyjádření názoru slovy, gesty nebo i mlčením osobami shromážděnými na ulicích nebo na veřejných prostranstvích na straně druhé [viz *Rufi Osmani a další proti Bývalé jugoslávské republice Makedonie* (rozh.), č. 50841/99, ESLP 2001-X; *Skiba proti Polsku* č. 10659/03, ze dne 7. července 2009; *Fáber*, citováno výše, § 41; a *Taranenko*, citováno výše, § 65)].
143. Při posuzování přiměřenosti zásahu ve vztahu ke sledovanému cíli je třeba vzít v úvahu rovněž povahu a přísnost sankcí ... Tam, kde jsou sankce uloženy demonstrantům trestní povahy, vyžadují zvláštní odůvodnění ... Klidná demonstrace by v zásadě neměla být spojena s hrozbou trestního postihu ... a zejména ne omezení osobní svobody. Proto musí Soud zkoumat obzvláště pečlivě případy, ve kterých sankce uloženy vnitrostátními orgány za nenásilné jednání zahrnují trest odnětí svobody (viz *Taranenko*, citováno výše, § 87).
144. Jakákoliv demonstrace pořádaná na veřejném prostranství může do určité míry narušit obvyklý

chod života, a to včetně narušení dopravního provozu (viz Barraco, citováno výše, § 43; Disk a Kesik proti Turecku, č. 38676/08, ze dne 27. listopadu 2012, § 29; a Izci proti Turecku, č. 42606/05, ze dne 23. července 2013, § 89). Tento fakt sám o sobě neospravedlňuje zásah do práva na svobodu shromažďování (Berladir a ostatní proti Rusku, č. 34202/06, ze dne 10. července 2012, § 38; a Gun a ostatní, citováno výše, § 74), neboť je důležité, aby vnitrostátní orgány ukázaly určitý stupeň tolerance (Ashughyan proti Arménii, č. 33268/03, ze dne 17. července 2008, § 90). ...

145. Státy musí nejen upustit od toho, aby na právo na pokojné shromažďování aplikovaly nepřiměřená nepřímá omezení, ale také musí toto právo chránit. I když je základním cílem čl. 11 chránit jednotlivce proti svévolnému zásahu státních orgánů do výkonu chráněných práv [viz Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) proti Spojenému království, č. 11002/05, ze dne 27. února 2007, § 37; a Nemtsov, citováno výše, § 72], existují i pozitivní závazky státu zabezpečit efektivní výkon těchto práv (viz Djavit An proti Turecku, č. 20652/92, § 57, ESLP 2003-III; Oya Ataman proti Turecku, č. 74552/01, § 36, ESLP 2006-XIII; a Gun a ostatní, citováno výše, § 72).
146. V posuzovaném případě Soud shledal, že zemědělcům byla udělena povolení demonstrovat v určených místech. ...
147. Litevské vnitrostátní orgány tedy udělily výslovný předchozí souhlas se shromážděními ... Demonstrace zemědělců nemohou být proto považovány za nezákonné z důvodu nesplnění požadavku relevantních domácích předpisů dopadajících na postup předcházející uspořádání shromáždění.
148. Podle názoru soudu bylo přesunutí demonstrací z povolených oblastí na dálnice jasným porušením podmínek stanovených v povoleních. Bylo k němu navíc přistoupeno bez jakéhokoli předchozího oznámení vnitrostátním orgánům a bez toho, aby je organizátoři požádali o změnu podmínek povolení. Toho si stěžovatelé museli být vědomi.
149. Pokud jde o tvrzení stěžovatelů, že blokády byly krajním opatřením přijatým pod tlakem vážných finančních problémů k ochraně oprávněných zájmů stěžovatelů (viz odst. 119-120), Soud nemá důvod zpochybňovat posouzení vnitrostátních soudů, že zemědělci měli k dispozici alternativní a zákonné prostředky na ochranu svých zájmů, např. možnost podat žaloby ke správním soudům (viz odst. 43).
150. Soud dále nevidí žádný důvod zpochybňovat závěr vnitrostátních soudů, podle kterého si stěžovatelé byli vědomi, že přesun demonstrací z povolených oblastí na dálnice a zaparkování traktorů na dálnici Kaunas-Marijampole-Suvalkai způsobí vážné narušení provozu. ...
151. Jak již bylo uvedeno v odst. 97, narušení obvyklého chodu života a dopravy nebylo vedlejším efektem demonstrací konaných na veřejném prostranství. Dokud se demonstrace konaly na určených místech, doprava nebyla ovlivněna. Rozhodnutí zemědělců přesunout se na dálnice a použít traktory nemohlo být ničím jiným než pokusem zablokovat nebo omezit průjezd vozidel a vytvořit chaos s cílem přitáhnout pozornost k potřebám zemědělců. Úmyslné blokády nemohly cílit na nic jiného než na donucení vlády k přijetí požadavků zemědělců, což dokazuje skutečnost, že byly ukončeny, jakmile byli demonstranti informováni o úspěchu při vyjednávání (viz odst. 22 a 28). Nyní posuzovaný případ je proto odlišný od těch, ve kterých Soud shledal, že demonstrace mohou do určité míry narušit běžný chod života, včetně narušení dopravy (viz judikatura citovaná v odst. 155).
152. Soud již přezkoumával případy, ve kterých se demonstranti pokoušeli zabránit výkonu nebo změnit výkon aktivity vykonávané jinými osobami. Ve věci Steel a ostatní (citováno výše) první stěžovatel bránil lovu a druhý stěžovatel bránil inženýrským pracím na výstavbě silnice. Ve věci Drieman a ostatní (citováno výše) aktivisté Greenpeace manévrovali čluny takovým způsobem, aby fyzicky zabránili lovu velryb, čímž velrybáře přinutili ukončit jejich zákonnou činnost ve výlučné norské ekonomické zóně. V těchto dvou kauzách Soud uzavřel, že použité sankce ... byly přiměřené, inter alia, legitimnímu cíli ochrany práv a svobod ostatních. Soud dospěl k závěru, že stejný závěr musí být a fortiori učiněn i v nyní posuzovaném případě, kde

jednání demonstrantů nesměřovalo přímo k aktivitě, se kterou nesouhlasili, ale k fyzickému blokování jiné aktivity (používání dálnice k průjezdu nákladních a osobních aut), která neměla přímé spojení s předmětem jejich protestů, konkrétně s údajnou nečinností vlády tváří v tvář poklesu cen některých zemědělských produktů.

153. V tomto ohledu má projednávaná věc více shodných rysů s případy Lucas (citováno výše), ve kterém stěžovatel zablokoval veřejnou silnici, aby protestoval proti zadržení jaderné ponorky, a Barraco (citováno výše), jenž se týkal účasti stěžovatele na protestu, který vedl k závažnému zpomalení dopravy. V nich stejně jako ve věcech Steel a ostatní a Drieman a ostatní Soud shledal, že použité sankce ... byly „nezbytné v demokratické společnosti“ ve smyslu čl. 11 odst. 2 Úmluvy. Soud dále poznamenává, že v Barraco trvalo narušení dopravy pouze pět hodin (oproti více než 48 hodinám v nyní posuzovaném případě) a že byla ovlivněna pouze jedna dálnice (oproti třem).
154. Jak je patrné z výše uvedené judikatury, úmyslné závažné narušení obvyklého chodu života a aktivit zákonně vykonávaných ostatními ze strany demonstrantů do větší míry než v případě normálního výkonu práva na pokojné shromažďování může být považováno za „zavrženíhodné jednání“ ve smyslu judikatury Soudu (viz odst. 149). Takové chování může být důvodem uložení sankce, a to i trestní.
155. V této souvislosti nemá Soud důvod pochybovat o tom, že omezení spočívající v rozhodnutí vnitrostátních orgánů sankcionovat jednání stěžovatelů bylo dostatečně zdůvodněno. S ohledem na míru uvážení, která je státům v takových situacích svěřena ..., byl žalovaný stát zjevně oprávněn uzavřít, že zájem na ochraně veřejného pořádku převážil nad právem stěžovatelů uchýlit se k blokádám jako k prostředku, kterým mělo být dosaženo průlomu v jednání zemědělců s vládou (viz, mutatis mutandis, Primov a ostatní, citováno výše, § 160).
156. Pokud jde o jednání vnitrostátních orgánů, ... dokonce i když stěžovatelé odmítli uposlechnout její příkazy, policie shromáždění nerozpustila. ... Navíc, když vznikalo napětí mezi demonstranty a řidiči nákladních automobilů, policie se snažila strany konfliktu uklidnit, aby předešla vážným střetům. ...
157. Ve světle výše uvedeného Soud uzavřel, že navzdory vážným problémům způsobeným jednáním stěžovatelů ukázaly státní orgány vysoký stupeň tolerance (viz obdobně Eva Molnár, citováno výše, § 43; Barraco, citováno výše, § 47; a Skiba, citováno výše; viz rovněž, a contrario, Primov a ostatní, citováno výše). Vnitrostátní orgány se navíc pokoušely vyvážit zájmy demonstrantů a řidičů na dálnici, aby zajistily pokojný průběh shromáždění a bezpečnost všech občanů, čímž splnily pozitivní závazky, které eventuálně měly (viz judikatura citovaná v odst. 158-160).
158. Co se týče sankcí udělených stěžovatelům, Soud opakuje, že šlo o mírný trest odnětí svobody na šedesát dní, jehož výkon byl odložen na jeden rok. Stěžovatelům nebylo uloženo zaplacení pokuty a jediným faktickým důsledkem jejich odsouzení byla jeden rok trvající povinnost získat povolení pro případ opuštění bydliště na déle než sedm dní. ... Takové omezení se nezdá být nepřiměřené ve srovnání se závažností narušení veřejného pořádku způsobeného stěžovateli ... Stěžovatelé navíc netvrdili, že by neúspěšně žádali o možnost svá bydliště opustit nebo že by jim takové žádosti byly systematicky zamítány.
159. Velký senát není přesvědčen, že by trestní stíhání stěžovatelů narušilo rovnováhu mezi protichůdnými zájmy, o které se jednalo (srov. odst. 82 senátního rozsudku). V této souvislosti velký senát podotýká, že okresní soud, když dospěl k závěru, že účelu potrestání může být dosaženo, aniž by stěžovatelé fakticky byli zbaveni svobody, vzal v úvahu charakteristiky stěžovatelů a míru jejich viny (viz odst. 47). Navíc odvolací soud a Nejvyšší soud vzaly při přezkumu případu v úvahu, inter alia, svobodu projevu zakotvenou v Ústavě a v Úmluvě (viz odst. 53 a 58).
160. Velký senát nevidí důvod odchýlit se od závěrů vnitrostátních soudů, podle kterých byl A. D., jiný zemědělec, který bránil dopravě, zodpovědný pouze za správní delikt porušení pravidel silničního provozu (viz odst. 83 senátního rozsudku). Navíc skutečnost, že jiná osoba byla

potrestána mírnějším způsobem, neznamená nezbytně, že sankce udělené stěžovatelům byly nepřiměřené.

161. Výše uvedené úvahy vedou Soud k závěru, že pokud litevské orgány odsoudily stěžovatele za výtržnictví pro jejich chování ve dnech 21. až 23. května 2003 při demonstracích zemědělců, dosáhly spravedlivé rovnováhy mezi legitimními cíli „prevence narušení pořádku“ a „ochrany práv a svobod ostatních“ na straně jedné a mezi požadavkem na svobodu shromažďování na straně druhé. Založily svá rozhodnutí na přijatelném posouzení skutkového stavu a na relevantních a dostatečných důvodech. Nepřekročily proto prostor, který jim byl dán pro uvážení věci.
162. Vzhledem k tomu, že byl zásah, na který si stěžovatelé stěžovali, „nezbytný v demokratické společnosti“ ve smyslu čl. 11 Úmluvy, nedošlo v posuzovaném případě k porušení tohoto ustanovení.
163. Vzhledem k uvedenému závěru se Soud nemusel zabývat námitkami stran týkajícími se otázky, jestli byla opatření přijatá litevskými orgány ospravedlnitelná ve světle judikatury ESD (viz odst. 125 a 134–135). V této souvislosti se Soud omezil na konstatování, že úkolem ESD je zjistit, jestli členské státy Evropské unie splnily svou povinnost zajistit volný pohyb zboží, zatímco úlohou Soudu v nyní posuzované kauze je zjistit, zda došlo k porušení práva stěžovatelů na svobodu shromažďování.
164. K tvrzenému porušení čl. 7 Úmluvy
165. V řízení před senátem dále stěžovatelé namítali, že čl. 283 odst. 1 trestního zákoníku, podle kterého byli odsouzeni, nebyl jasně formulován a nebyl řádně interpretován vnitrostátními soudy (viz také odst. 103).
166. Soud připomíná, že uzavřel, že zásah do svobody shromažďování stěžovatelů byl „stanoven zákonem“ ve smyslu čl. 11 odst. 2 Úmluvy, včetně toho, že byl stěžovateli předvídatelný (viz odst. 111–118). Připomíná rovněž, že mluví-li článek 7 o „zákoně“, odkazuje na stejný koncept, ke kterému Úmluva odkazuje na jiných svých místech, když používá stejný pojem, na koncept, který zahrnuje psané právo spolu s judikaturou, a rovněž kvalitativní požadavky, zejména na dostupnost a předvídatelnost [viz výčet relevantních principů ve věci Rohlena proti České republice (velký senát), č. 59552/08, § 50, ESLP 2015]. Soud dále konstatuje, že ve svých vyjádřeních před velkým senátem stěžovatelé nevznесли konkrétní námitku porušení čl. 7, jako učinili před senátem. Vzhledem k uvedenému se Soud domnívá, že není nutné zvlášť posuzovat, jestli došlo k porušení čl. 7 Úmluvy.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. Rozhoduje, že nedošlo k porušení čl. 11 Úmluvy;
2. Rozhoduje, že není třeba zvlášť posuzovat stížnost podle čl. 7 Úmluvy.

K rozsudku je připojeno odlišné stanovisko soudce Wojtyczeka.

(Zpracovali JUDr. Pavel Simon a Mgr. Gabriela Černá)